

A kamera különben is rendszeresen visszatérő elem nálad.

•Ha nem is a kamera, de a fotózás gyerekkori szenvedélyem volt: ha nem lettem volna táncos, biztosan fényképész lennék. Amikor a darabjaimban kamerát használok, annak az az oka, hogy én azt egy nagyon speciális nézőpontnak tartom, mely nem egyezik meg sem a néző, sem az előadó, sem a koreográfus nézőpontjával. Számomra ez az eszköz egy emberen túli nézőpontot jelent, melyben egyrészt van egyfajta megdöbbentő objektivitás, másrészt pedig egy erőteljes absztrakció is.

A Testbeszéd Projekt, amit Pécsen csináltak a Cella Septichorában Lázár Eszterrel és Baranyai Balázssal, nekem azért volt különösen izgalmas, mert a kamera segítségével - a valóságban és szimbolikusan is - összekötöttétek a különböző szinteket, a föld alatti világot és az eget.

•Maga a helyszín szülte meg ezt az előadást. Egy térspecifikus előadás esetében szerintem az a jó, ha maga a tér indítja el a gondolatmenetet, ha a koreográfus "csatornává" válik, és önmagán keresztül mutatja meg, mi rejlik az adott térben. A Cella Septichorában ez a történet van benne, hiszen ez egy olyan sírkamra, melyben nyitott minden az ég felé. Mivel ebben a térben - az átlátszó tető miatt - a föld és az ég eleve össze van kötve, azt gondoltuk, hogy a létrehozunk egy vizuális kapcsolatot lefelé is, ebben segített a videó, hiszen így a falra tudtuk vetíteni az én figurámat akkor is, amikor a legalsó szinten, a sírkamrák szintjén táncoltam.

Maradjunk kicsit még a film műfajánál, mesélnél a táncfilmről, a Meeting Point-ról?

•Kevin Turnerrel, akivel a filmet csináltuk, a danceWeb kapcsán találkoztunk Bécsben. Akkoriban nagyon szerettem volna alkotni, de a danceWeb inkább arról szól, hogy minél több élményt szívj magadba, minél több kurzuson vegyél részt, minél több előadást nézz meg, minél több emberrel ismerkedj meg. De bennem nagy volt a közlésvágy, így kölcsönkértünk egy kamerát, és egy-két hajnalon, amikor még üres volt az épület, kimentünk, elkezdtünk forgatni, improvizálni. A záróbulin egy kezdetleges verziót be is mutattunk, bár a végleges változat csak később, egy sikeres táncfilm-pályázat elnyerése után készült el, és az EDIT Fesztiválon debütált. Az mindenesetre viszont már Bécsben kiderült, hogy Kevinnel szeretnénk továbbra is együtt dolgozni, így született meg például a Crossfade is, amit az Inspiráción láthattál.

Mi a helyzet a saját társulatoddal?

•Zadam Társulat néven futunk, és bár nincsenek leszerződött táncosaim, meghatározott körrel dolgozom. Juhász András segít a videós anyagokban, Gergely Atilla táncosként vagy zeneszerzőként szintén a legtöbb előadásomban szerepel. Szenczi Fruzsínával, Böröczffy-Farkas Boglárkával is szoktam dolgozni, a *Passive*-ben pedig feltűnt Nemes Zsófia, Sebestyén Tímea, akikkel szintén hosszú távra tervezek.

Az Out 'n' Initiation - Gergely Atillával - és az In 'n' Out - Szász Daniellel - mennyiben különbözik? Szerintem elég fontos kérdésbe nyúltál, amikor felvetted problémaként a táncról való közbeszéd hullámzó színvonalát.

•Szeretem több oldalról körüljárni, ami foglalkoztat, én például a *Corp!* és a *Passive* című darabomat is összetartozónak érzem, bár a *Corp!* a testiséget, a *Passive* a testnélküliséget vizsgálta. Az *Out 'n' Initiation* és a tavaly novemberben bemutatott *In 'n' Out* egy új kérdéskör számomra, sőt, tovább fogom vinni a következő, áprilisi, a Gödörbe készülő bemutatómban, egy több szereplős darabban is, aminek *MegaZadam* a munkacíme. Kíváncsi voltam, mi történik, ha természetes, civil helyzetekből - bohóckodásból, félig igaz viccekből, öltözői beszélgetésekből - kiemelek elemeket, és az egész anyagot arra kezdem használni, hogy megfogalmazzuk a minket táncosként nap, mint nap érintő problémákat. A másik dolog, hogy számtalan beavató előadás jön létre mostanában, de ezekben a tánc és a beszélgetés végül mindig leválik egymásról, én pedig szerettem volna valahogy összehozni mindezt. De inspiráltak a táncos tehetségkutató tévешow-k is, mivel azokban hangzik el a legtöbb primitív közhely: "Kicsit EU-s, kicsit magyaros"... "Betöltöd a teret". Sajnos pillanatnyilag ebben az országban ez a művészeti ág eddig jutott, és ha én ezen ironizálok, azt azért teszem, mert ez a módja annak, hogy valami esetleg változzon. Az én szerepem különben az *Out 'n' Initiation*-hoz képest nem nagyon változott az *In 'n' Out*-ban, de a vendégkoreográfus, akit most Szász Dani alakít, eléggé átalakult, még gunyorosabbra vettük a figurát. Beszéd helyett például egy mikrofonnak álcázott csövet fúj, melyből szappanbuborékok röpködnek.

Szúdy Eszter MIINDEN KÁR HASZONNAL JÁR... .

beszélgetés Pór Annával

II. rész

"Szaktanulmányait a korai modern iskolákban - Dalcroze- és Mensendieck-rendszer, Duncan-iskola - végezte (...) 1936-45 között Párizsban tevékenykedett (...) 1950-1959 között a Népművészeti Intézet táncosztályának a vezetője. 1960-tól a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa (...) Az 1970-es évek második felétől a napi művészetkritikába is bekapcsolódott, különösen a történeti megközelítést igénylő színházi és táncos produkciók iránt érdeklődött." - olvasható, többek közt, a Magyar Színházművészeti Lexikon szócikkében.

Anna néniel 2008 őszén kezdtünk sokrészes életútinterjúba - az általa sokra becsült Parallelben való, majdani közlés szándékával is - azt követően, hogy hatalmas gyűjteményének egy részét az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Táncarchívumának ajándékozta. A magyar táncművészet 1913-ban született, nagytekintélyű doyenje hihetetlen szellemi frissességről bizonyosságot téve osztotta meg velem nyolc évtized emlékeit, többek közt számtalan, olyan momentumot is, amelyről soha korábban nem beszélt. Beszélgetésünk - melyet tízórányi hangfelvétel őriz - immár örökre befejezetlen marad, hiszen Pór Anna 2009. március 29-én, életének 97. évében elhunyt. Monumentális hagyatéka, végakarátának megfelelően, a Táncarchívumban talált méltó helyére. Beszélgetésünket, Anna néni utolsó, egyben legerjedelmesebb visszatekintését két részletben olvashatták-olvashatják a lap oldalain. Az itt olvasható, második részben Pór Anna pályájának a II. Világháború utáni évtizedeiről mesél.

A beszélgetés első részét ott hagytuk abba, hogy Molnár Istvánnal való kapcsolatáról beszél majd Anna néni.

•Én nagyon nagyra becsültem őt, de láttam: a hivatalosok félnek az ő "narodnyik" szellemiségétől. Rémes dolgot műveltek vele: ideológiai átképzésre beadták valamelyik szocialista bentlakásos iskolába, de Pista azután is mindig gyanús maradt a szemükben. Mellékesen elmondom a Muharay Elemérrel kapcsolatos esetet is, csak hogy értsd, miről van szó. A Táncszövetség főtitkára voltam, s mikor a férjemet elvitték, majd elítélték a Rajk-perben, nekem véletlen áldásként jött, hogy bekerülhettem a Népművészeti Intézetbe és nem segédmunkás lettem, mint a többi barátnőm, akik férjeit szintén letartóztatták.

Akkoriban Széll Jenő a Pártközpontban tevékenykedett, én pedig a Táncszövetségből szerveztem, Merényi Zsuzsával közösen a május elsejéket. Fölment a jelentés a tervünkről, meg a lezajlott eseményekről, s mikor engem ki akartak dobni a Népművészeti Intézetből, akkor Széll, - aki még nem ismert személyesen - azt mondta: olvasom a jelentést, Pór Anna nagyszerű ünnepségeket rendez, ért a dolgozóhoz, ezt akarjátok kitenni az intézetből? Nem.

A Népművészeti Intézetet két nagyon rendes elvtársnő vezette akkor. Együkük Moszkvából jött vegyész volt, a másik pesti pedagógus. Nem tudták, eszik-e vagy isszák a népművészetet, ám szovjet mintára, nagyszerűen megszervezték az intézményt. Miután őket régebből ismertem, örömmel mondtam nekik, milyen szerencse, hogy itt van nekünk Muharay Elemér, akinél tanultam, aki a mesterem, és nagy főnyereménye az Intézetnek. Ijeden közölték: "jaj te, ideológiailag vigyázni kell vele, figyelj oda, a körmére kell nézni!" Én naiv, tudatlan voltam ilyen dolgokban. Tehát megint melléfogtam. Viszont szerencsére Széll Jenőt hamarosan leváltották a Pártközpontban. Ő először nagykövet volt Bukarestben, de ott is a saját feje után ment, például a francia nagykövettel járt teniszezni, mondván jó kapcsolatokat kell kiépíteni. No de a kapitalistákkal?! Istenem. Ez gyanús volt, hazarendelték. Mivel régi kommunista volt, betették a Pártközpontba. Mit tesz isten, az oroszok kinyilatkoztatták, hogy Bartók "formalista" de Széll kiállt Bartókért meg Kodályért. Nem akarták teljesen likvidálni, áttették a Népművészeti Intézetbe vezetőnek. Őt meg halálosan érdekelte a népzene, néptánc, Bartók és Kodály tisztelője, nagyszerű, művelt, elmélyült ember volt, aki szerette a munkáját, értett is hozzá.

A Népművészeti Intézetről mindenki úgy beszélt, mint valami mesevilágról. Onnan nem lehetett kivenni az embereket fél fizetéssel sem. Akiket kidobtak innen-onnan, mert politikailag nem volt minden rendben velük, de szakmailag értették a dolgukat, azok Széllhez kerültek. Gyönyörű néprajzi osztályt építettek ki Muharayval, Pesovár Ernővel, Martin Gyurkával. Odasomfordáltam elé - Drága igazgató elvtárs, itt van a mesterem, Muharay, akit nagyra becsülök, de arra figyelmeztettek, hogy ideológiailag vigyázni kell vele, mit szól hozzá. - Muharay? Nos, ő olyan "madár", akit ha kalickába zárnak, nem dalol. Szabadon kell hagyni, menjen a maga útján, és ha melléfog ideológiailag, majd mi ketten vállaljuk a felelősséget - mondta Széll.

Én ezt a gondolatot egy életre megtanultam és alkalmaztam is mindenhol, következetesen. Mármost, hogy művészbent politikailag elgáncsolni nem szabad, az nemzeti érték ellen elkövetett, főbenjáró bűn. '56-ban senkit nem hagytam kidobni a táncosztályról, amit vezettem, illetve, akit mégis kiraktak, annak munkát szereztem, melléálltam. Végül aztán engem tettek ki az Intézetből. De minden kár haszonnal jár.

Engem borzasztóan érdekelt, amit Muharay csinált. Végigjártuk vele az országot, hogy a fellelhető hagyományokat támogassuk, segítsük, és ahol van valamire való ember, azt hozzuk fel, és írassuk be tanfolyamra. Ő kezdte el a pedagógus-tanfolyamok szervezését, az átképzéseket.

Pór Anna, 1936 körül
fotó: Reismann Marian

Annuska most olyan faluba megyünk - figyelmeztetett országjárás közben - ahol van egy pedagógus, aki nagyon szereti a munkáját, akivel foglalkozni érdemes. Most pedig olyan faluba érkezünk, ahol a pedagógus "nem pakolta ki a bőröndjét, kofferjét." Vagyis úgy él a faluban, hogy nem érdekli, nem szeret ott lenni. Megtanultam tőle ezt a nagyszerű mondást. Muharaytól nagyon sokat tanultam.

De térjünk vissza Molnár Istvánhoz...

• No igen. Pista bácsival a viszonyom a következő volt: mikor átvettem a Népművészeti Intézet táncosztályát, különböző tanfolyamokat, országos konferenciákat szerveztünk, alkalmanként más-más témával. Olyan témákat jelöltünk ki, mint például "néptáncaink apró gyöngyszemei". Bemutattuk az eredeti, a gyűjtés során készült filmet, melynek alapján a koreográfiai készületek - akár többféle feldolgozás -, utána megvitattuk, melyik változat milyen... Végigvettük így több, különböző feldolgozását is egy-egy táncfajtának, tájegységnek. A táncosztályon az volt a feladatunk, hogy bentlakásos tanfolyamokat szervezzünk, oktassunk. Nem lehet a régi időszakból csak a negatívumokat kiemelni. Mi hittel végeztük a munkánkat, azt gondoltuk: új világot építünk és erre kaptunk is támogatást, pénzt, lehetőséget - a Szovjetunióra hivatkozva, hiszen a Szovjetunió Népművészeti Háza mintájára alakultunk. Mikor Széll Jenő kiment tanulmányozni az intézményt, ijedten jött haza - Anna csak azt ne! Azt nem fogjuk utánozni. Csak a külső formákat, de tartalmában máshogy... Ott dirigálnak, szigorú szabályok, előírások szerint kell cselekedni. Mi pedig az ellenkezőjét tettük.

Vidéken versenyeket, referenshálózatot szerveztünk: minden városban működött egy-egy belőlük, akik főiskolákon végeztek. Összehívtuk őket országos konferenciákra, instruktorokat küldtünk ki: Bodnár Sándortól, Csoóri Sándorig a legjobb embereket delegáltuk, Vásárhelyi Lacit és Molnár Pista bácsit szintén meghívtuk az ilyen konferenciákra. Molnár halálosan sértődött volt, hogy nem azon a pozíción van, ahova tudása, tehetsége, múltja predesztinálná. És a dühét néha rajtam töltötte ki. Minden ilyen konferencián fölszólt és kritizált engem. Hogy én mit teszek rosszul. Olyasmiket mondott, hogy "nem tudod, milyen felelősséget vállaltál. A népművészetnek te vagy itt az egyik irányítója, a sírodat sárral fogják megdobálni, hogy elrontottad a dolgot". Ezt több ízben is elmondta, ötven-száz ember előtt. Én pedig azt válaszoltam: nézd Pista, engem ide tettek, én nem tolakodtam, jól tudod, én is tudom, hogy te többet tudsz, mint én, te egy életen át ezzel foglalkoztál, én most tanultam bele.

Jártam gyűjteni Lugossy Emmával, s egyedül is, Sáriba. Mikor kiraktak az Intézetből, Tímár Sanyinak adtam át a csodálatos magyarországi szlovák anyagot. Egyszóval amit bírtam, tanultam itt, ott, amott...

Anna néni nem Molnártól vette el a pozíciót, hiszen ő alkotó ember volt...

• De vezetni is akart, és a fő ideológiai tanácsadó lenni. Muharayra is haragudott, és még sokakra. Azt mondtam neki: Pista te sokkal többet tudsz, mint én, várlak, gyere, segíts! Mert attól hogy kajabálsz velem, nem leszek okosabb. Gyere és segíts nekem, a tudásodra szükségem van. Na, mi történt? A munkatársaim pár nap múlva azt mondták: Pista ki akar békülni Annával. Bejött aztán, és úgy ordított, hogy zengett a ház. Ki akar békülni Annával... Így is történt. Azután, mikor föl kellett készíteni a legjobb vidéki együtteseket egy pesti szereplésre, valami nagy ünnepra az Erkel Színházban, akkor mi Pistát küldtük vidékre. Kocsit adtunk alá, végigjárta az országot, mikor visszajött, mindig beszámolt nekem, hogy mit talált itt, mit ott, most mit csinál, kit küld oda. Valóban segítette fölkészíteni a legjobb csoportokat. S közben sok élményt, tapasztalatot, ismeretet szerzett. Ebből lett a Képeskönyv... Pista sokszor veszekedett velem, közben tudta, hogy tudom, hogy ő kicsoda. De ő senkit nem volt hajlandó elismerni. Ez a lényének bájához tartozott.

Mikor 1951-ben megalakult a SZOT Együttes és koreográfust kerestek, mi Széll Jenővel Pistát javasoltuk, mondván, felelősséget vállalunk érte. Na, azután jött a bukaresti VIT, arra már a szakma is őt javasolta. Csakhogy Rábai Miklós a nemzetközi zsűri tagja lett. Pista azt mondta: akkor ő nem megy ki a VIT-re. Csak akkor, ha az ő együttese megnyeri a versenyt. Mert tudja, hogy a csoportja nemzetközileg a legjobb, és ha nem nyerik meg, inkább nem vesz részt a dologban. Minthogy Rábai konkurencia, biztosan nem fog értük verekedni. Ezért ő csak akkor megy, ha Pór Anna lesz a zsűriben.

És mi lett a vége?

• Rábai nagyvonalúan lemondott. Egy igazi őrgrof volt. A hivatalosok szívták a fogukat, de nem tudtak mit tenni. Utolsó percben megkaptam az útlevelemet és a vízumot, az egyenruhát, a VIT kosztümöt meg szinte úgy dobták utánam. Így kerültem a bukaresti VIT-re, ahol éjfélig nem hagytam szétszéledni a zsűrit, amíg ki nem verekedtem, hogy Pista megnyerje a versenyt. De hát Molnár István tagadhatatlanul nagy művész volt...

És Molnár technikáján sokan felnőtünk az akkoriban államilag erősen támogatott, amatőr néptánc-mozgalomban is.

• Látnod? Ezért mondtam, hogy kellő távolságból kell visszatekinteni arra a korszakra, mert akkor azért rengeteg értéket megbecsültek. Ahogy a szovjeteknél, nálunk is támogatták a kultúrát, színházat, művészeteket, az amatőr mozgalmakat, hiszen ideológiát akartak vele terjeszteni, átnevelni akartak. Sok jó dolog történt ezeken a területeken, amit ma nosztalgiával emlegetnek és hiányolnak. De kellő távlatból, s mondjuk egy Romsics Ignác, vagy egy Ormos Mária történészi szemével szabad csak vizsgálni ezeket a területeket. Amikor az ember látja, hogy ott mi volt érték, ami manapság sokszor visszaköszön valahol... Ma "pisikaka" minden, ami a kommunizmus idején volt: tragikus tény, hogy vele jártak a kivégzések, a terror, a diktatúra. Mi is azt mondtuk, hogy átnevelünk, aztán az más kérdés, hogy mire neveltünk. De ki adna ma már lehetőséget, pénzt arra, hogy egy Molnár Istvánt kocsival végigutazzassunk az országon, hogy instruálja az összes néptánc-csoportot! Nem? Vagy hogy egy olyan néptánc-mozgalmat támogasson, működtessen, mint az 1950-60-as, a '70-es években?! Nagyot fordult a világ, Anna néni!

Azért nem akartam eddig a most, a Táncarchívumnak ajándékozott anyagot senkinek sem átadni, mert félttem, hogy nincs, aki kellő távlatból és kellő történelmi szemlélettel képes olvasni e papírokban.

Gondoltam, megvárom, míg elégséges távlatból, hiteles történések közelítenek az ellentmondásos korszakhoz. De én azt már nem fogom megérni, hiszen kilencvenöt éves vagyok, nem tudok várni tovább az anyag átadásával, s egyelőre nem születik meg ez a távlat, az én életemben biztosan nem. Nekem megvolt és megvan a távlatom, hiszen Párizsból jöttem haza, ahol egy magas színvonalú kommunista párt működött akkor, benne Aragonnal és más, neves művészekkel. Amilyen társaságban ott voltam! Azért kerültem itthon sokszor szembe a hivatalos politikával, mert láttam, hogy ez, vagy az baromság, nem használ az ügynek. És ezt mindenütt elmondtam. A szocializmusban az értékekre építettem, mikor viszont jöttek az erőszakos dolgok, akkor azt mondtam: nyet. Mert tudtam, hogy ezt-azt hogyan kell jól csinálni. Csakhogy ez a magatartás egy idő után sehol nem kellett. Sőt. Ezért rúgtak ki mindenhonnét. Tetszett említeni, hogy a Vasas Együttes vezetését a férje letartóztatása miatt kellett feladnia.

• Így van. Persze nem az igazat mondták. Mindent kitaláltak, például az állítólagos, erőszakos pedagógiai módszereimre hivatkoztak. Tudod mi történt? A Vasas számtalan helyen szerepelt fontos estéken. Az együttesben fegyelem uralkodott és összetartás. Egy alkalommal aztán mentünk volna a színpadra, de hiányzott az egyik lány. Megtalálták az egyik sarokban, egy másik csoport táncosával csokolózott. Odahozták a fülénél fogva, kapott tőlem két pofont. "Nem vagy méltó a Vasashoz, de most állj be rögtön!" Na ezt valaki, aki meg akart fúrni, látta. Fegyelmire hívtak. Odarendelték a lányt, aki pityeregve igazat adott nekem. Az egész csoport helyeselt. Felfüggesztették a fegyelmet, de aztán végül mégis kitétek. A csoportot átvette Szalay Karola, aki akkor a balett-gyakorlatokat vezette. Nagyszerű ember volt.

És remek balett-táncosnő.

• Igen, az egyik legjobb. Elmesélték nekem, hogy arra a vezetőségire, amelyiken bejelentették, hogy engem elbocsátanak, elvitte a piros csizmáját, s odacsapta az asztal közepére: ha Annát elküldik, én többet nem táncolok. És elment. Borzasztóan föl volt háborodva. A csoportom is. De a férjem miatt, a Rajk-per miatt nemkívánatos személy lettem.

Széli Jenőnek köszönhetően, a Népművészeti Intézetben mégis dolgozhatott? Mint olvastam, őt magát kétszer is leváltották igazgatói posztjáról. Először 1955-ben...

• Igen, mert szembefordult a Rákosi-vezetéssel. Aztán rövid időre visszahelyezték, majd a forradalomban vállalt szereplése miatt 1957-ben végleg elbocsátották. Még szomorúbb, hogy 1959-ben letartóztatták.

Úgy olvastam, öt évet töltött a börtönben. Tudni pontosan, miért csukták le?

• Annyi biztos, hogy mindvégig siratta '56-ot, ezért jött össze különböző értelmiségekkel. Sosem hagyta el a száját az ellenforradalom kifejezés. Kádár behívta őt, Széli pedig megmondta neki: ezen az úton nem jövök veled. Tehát ismét szembefordult a hivatalos politikával. Nagyszerű ember volt és én sokat köszönhettem neki, sokat tanultam tőle. Mindig azt mondta nekem: ahová teszik magát, csak azt nézze, hogy tud egy téglát a másikra rakni és használni az országnak. Sírni, irigykedni, azt hagyja másra. Erre a szemléletre szükség lenne ma is. Őrzők vigyázatok a strázsán! Nagyon sajnálom, hogy az egyik ilyen őrző, Pesovár Ernő is elment nemrég. A nagy generáció egyik utolsó mohikánja volt, Molnár-tanítvány, Muharay közvetlen munkatársa. Halála borzasztóan szíven ütött. Mindig nagyon érdekelt Ernő véleménye. Mióta Martin Gyurka nincs köztünk, nekem ő volt az orákulum. Emlékszem, szegény Martin hozzám menekült, mikor Szélit menesztették, és a népművészeti osztályt is feloszlatták. Szereztem neki egy félnapos státuszt. Szegénykém, lyukas cipőben járt, annyira kevés volt a fizetése. A gyűjtőutakon fölvet, pótolhatatlan jelentőségű filmeket el akarták vinni az intézetből, és tudtuk, ha elkerülnek tőlünk, tönkremennek. Át akarták helyezni az anyagot a Néprajzi Múzeumba. Én meg összebeszéltem a múzeum igazgatójával, hogy nyugodtan mondja azt: nem tudják befogadni a filmállományt, nincsenek rá felkészülve. Úgy én tudok verekedni, hogy nálunk maradjon az anyag.

A Népművészeti Intézetben, a néptánc területén végzett munkából hogyan következett az irodalom szakos diploma?

• Külön téma az én irodalmi munkásságom. Későn, negyvenéves koromban iratkoztam be az egyetemre. Mivel kénytelen tapasztaltam, a koreografálásból nem lesz hivatás - hiába próbálok, és hiába van sikerem - mert a történelem mindig közbeszól, tehát kár tovább kinlódni: belőlem alkotóművész nem lesz. Ha viszont meghagynak az Intézet élén, arra vagyok rendelve, hogy országos ügyekkel foglalkozzam. Nem akartam, de ezt kaptam, ezt fogom csinálni, amilyen jól csak tudom. Kiderült, hogy az sem volt olyan egyszerű, mert nekem a tanfolyamokhoz, anyagokat kellett összeállítani, amihez elméleti tudás kellett. Sok nekem nem volt, csak annyi, amit a német iskolában tanultam és volt egy mozdulatművészeti pedagógiai diplomám. Ennyit tudtam felmutatni a tudományból. Mi történt? Az egyik néprajzos könyvet írt. Szakmailag jó - mondták - de politikailag nem megfelelő. Nekem kellett átírnom. De mit értettem én hozzá? Aztán jöttek a néprajzprofesszor barátaim, akiknek sokszor adtam munkát, meghívtam őket előadásokat tartani, vagy vitákat vezettek. Azt mondták: Anna, egy olyan művelt, okos asszony, mint maga, hogy adhatta a nevét ehhez a dilettantizmushoz? Máskor ilyet ne csináljon. Hát dilettánsan volt átírva a könyv, az tény. A föld alá süllýedtem. Ezután kértem, hogy ha ilyesmiket akarnak rám bízni, segítsenek engem, hogy tovább tanuljak az egyetemen, lehetőleg néprajz szakon. Úgy emlékszem, nem indult el a szak, ezért választottam végül az irodalmat, ami egyébként is érdekelt. És ugye, minden kár haszonnal jár: a Petőfi Irodalmi Múzeumban elkezdhettem tudományos munkával foglalkozni. Az Akadémiai Kiadónál publikáltam egy könyvet, azután leadtam egy folytatást, Balogh István műfordításairól. Amit tudtam, más oldalon is produkáltam. A PIM-ben Hungarica-gyűjteményt állítottam össze, s kijártam a Főti Gyerekvárosba irodalmat tanítani. Egy század alatt, amit megéltem, nekem több pályám volt, rengeteg területtel foglalkoztam.

Például színházi és tánckritikák írásával is...

• Mikor a Petőfi Múzeumból nyugdíjba mentem, ami elég szégyenletes volt...

Miért?

• Mint mindenütt, ott is elmondtam a véleményem, hogy mi a jó és mi nem. És ez olykor kényelmetlen helyzeteket okozott. Azt akarták, hogy tűnjek el. Aztán hatvan éves lettem. Örültek, hogy egy percig se tovább... Jött egy új igazgató, aki a kandidatúrámot megakadályozta. Mielőtt kinevezték, már ki volt tűzve a vita időpontja, be volt adva a kandidátusi disszertációm. Egyszer csak behívtak az Akadémiára, a kandidátusi bizottságba és közölték: drága kollegina, az új igazgató nem járul hozzá, hogy kandidáljon. Persze, mert akkor nem tudtak volna hatvanévesen nyugdíjazni, és megszabadulni tőlem. Dömötör Tekla segített, hogy kandidáljak. S mikor nem sikerült, azt mondta, hogy nem a tudásom nem elég, hanem nincs, aki mögöttem álljon. Mondjál le róla, ne sírj utána! Mi simán ledoktoráltatunk téged Ortutay Gyulával, Pándi Pállal - így biztatott és vigasztalt. Amikor akarsz, jelentkezel. Oda is mentem, summa cum laude ledoktoráltam.

Nyugdíjazásommal fölszabadultak energiáim, s főlhívtam Boldizsár Ivánt a Színház című lap főszerkesztőjét, mondván szívesen írnék. Így kezdtem publikálni először színházi kritikákat. Közben főlhívott Maác Laci, egykori főnököd, a Táncművészet főszerkesztője, hogy írjak hozzá. Mikor meghalt Boldizsár, úgy gondoltam, színházkritikus bőven van, nincs rám szükség, foglalkozom ezentúl tánckritikával. Maác is arra biztatott, hogy vegyem folyamatos felkérésnek, mert szereti a cikkeimet. Bármit írok, abban érezni a hevületet.

És a szakmai hozzáértést, az alaposságot...

• Na persze én olyasmiről nem írok, írtam, amitől kiütést kapok. Csak olyan produkcióról, amiben komoly dolgokat, értékeket látok szakmailag. A dilettantizmushoz én már öreg vagyok...

Mire tetszik gondolni?

• A mai hazai mozgásművészeti vagy kortárs táncprodukumok némelyikére. Azért nemigen nézem ezeket az előadásokat, mert keményen ledilettánszom. Tudom, hogy nem illik, nem szabad, mert megállítom a fejlődést. Emlékszem, annak idején Szentpál Olga írt egy nagyon szép cikket, A mozdulat és a balett címmel, amelyben nagyon okosan megírta azt, amit én most, hatvan évvel később mondok, vagyis hogy kell egy pár évtized, míg kiforri magát egy új táncművészeti irányzat. Sajnos az a pár évtized nem adatott meg, hiszen a háború után leiltották a mozdulatművészetet.

Mikor megválasztottak a Táncszövetség főtítkárának, kérték, fejtssem ki a programom. Elmondtam, hogy szeretném a balett és a mozdulatművészet összeolvasztását egy magasrendű magyar táncművészetévé kifejlesztése érdekében, a néptáncot is beleértve. Hát erre mit kaptam a fejemre? Hogy a burzsoá mozgáskultúrát be akarom emelni a magyar táncművészetébe. Fúj, micsoda eltévelyedés! Mondom, ha nem kell, kihagyom a programból. Elég nekem a néptánc és a balett... Tiszteletem a nagypapájukat. Most aztán több évtizeddel utána az van, ami itt van... Azt is tudom, hogy a közönség nem veszi észre a hiányosságokat, mint ahogy én is dörgő tapsokat kaptam anno, de szégyelltem magam, tudván, hogy nem elég nyújtott a lábam, nem elég jó a technikám. Mikor még tudtam járni - most már fáradt vagyok -, mentem a MU Színházba, a Trafóba. Úgy tapasztaltam, hogy minden dilettantizmust zabál egy roppant szimpatikus közönség, 20 és 40 közötti értelmiségiek, akik azt hiszik, hogy ott valami történik. Mert a balettet nem értik és unják, a mozgásszínháznál, vagy a kortárs táncban talán érzik, hogy valamit akarnak mondani. De tudom, hogy szakmailag sokszor nem jól mondják. Én sokkal jobban mondtam, és nem voltam magammal megelégedve. Azért nem mutogattam, mutogatom a képeimet, mert elégedetlen vagyok velük.

Szerintem abból lett jó mozgásművész, akinek balett-technikája is volt. Engem ezért borzasztóan zavar itthon, mikor néptáncosok, akiket nem elégít ki a néptánc, valami modernet, mozgásművészetet csinálnak. Sajnos sok dilettantizmust láttam. A balettos megvan jól magának. A néptáncost egy idő után nem elégíti ki a folklór, elkezd keresni. Hol keres? Ahol tud. Kompozícióban érdekes lehet, intelligens, de mozgásanyagban dilettáns marad. A fiúknál három karmozdulat után látom, hogy gond van, a lányok rendszerint többet tanultak, ügyesebbek. Ezért nem írtam erről-arról kritikát, mert tudtam, hogy ez a fejlődés útja, ezt végig kell szenvedni. Sajnos a közönség nincs erre ránevelve, nem veszi észre, csak azt látja, hogy valami mást kap, valami újat. De azt is tapasztalom, hogy a kollégák sem veszik mindig észre és tudomásul.

Nagy kár, hogy a mozdulatművészet és iskolái megszüntetésével hosszú időre meggátolták nálunk a modern tánc oktatását, ismeretét.

• Így van. De ismétlem, minden kár haszonnal jár. Annak idején, szovjet példára leállították a hazai mozgásművészetet, az expresszionizmust, ugyanakkor az összes tehetség, erő, "pénz, paripa, fegyver" a balettbe és néptáncba áramlott, minden tehetség odament. Ezek a táncágazatok, nemzetközi szinten világklasszissá emelkedtek. Tudom, hogy Lőrinc Gyurka milyen kemény mester volt. Mikor abbahagyta az Intézetben a balett-oktatást, nyugdíjba ment, és elkezdett a gyógytornával foglalkozni, kérdeztem tőle: miért hagyta abba, hiszen a tanítványaid milyen remekek. Azt válaszolta: "Anna, már nincs elég erőm ahhoz, hogy átharapjam a torkát a tehetséges tanítványomnak. Pedig olyan kegyetlennek kell lenni, hogy ebben a nemzetközi versenyben megállják a helyüket". Nagyon kemény és szigorú volt, akárcsak a felsége, kollégája Merényi Zsuzsa. Én tudom, hogy ezekben a tárgyokban nagyon sok munka fekszik... És ezt a legkönnyebb letörölni a színpadról: mert, ha azt mondják ódsi, divatjamúlt, akkor minek ebbe ennyi erőt fektetni. Én féltem ezeket az értékeket. Örülök, hogy a fiatalokat érdekli a mozgásművészet, a modern tánc, s hogy azzal most egyre többet foglalkoznak. Ez természetes. De attól még más érték is létezik és szükséges, hogy megmaradjon.